

Одіссея (стислий переказ)

Гомер

Пісня 1 Заспів

Одіссей, бувалий муж, довго блукав світом, бачив міста і різні звичаї, столицю троян, в морі зазнав біди. Німфа Каліпсо тримала його в гроті, бажаючи мати його чоловіком. Але він прагнув своєї вітчизни й дружини. Розгніваний Посейдон весь час його переслідував, аж поки Одіссей дістався до рідного краю. Афіна, навпаки, співчувала йому. Тому вона злетіла з високих олімпійських вершин і стала при самих Одісеевих дверях із списом в руці, прибравши вигляд тафійського ватажка Мента.

Телемак, син Одіссея, одразу помітив богиню. Він тоді був дуже засмучений, "мовчки сидів поміж женихами й думкою батька собі уявляв благородного, як він з'явиться раптом і всіх женихів повигонить із дому, честь свою верне і стане господарем власних маєтків". Афіна звернулася до нього і сказала, що його батько живий, "він лише забарився на морі широкім, дикі й жорстокі мужі десть на острові, хвилю митім, силою, мабуть, його проти волі тримають у себе..." Вона порадила Телемаку взяти кращий корабель та попливти і розпитати про батька у Вісниці Зевса, Нестора та Менелая. Якщо почує, що батько живий, треба його ждати цілий рік, а як довідається, що мертвий, слід повертатися додому, щоб справити урочистий похорон.

"Руном овечим укритий, всю ніч Телемак, на постелі лежачи, думав про путь, в яку закликала Афіна".

Пісня 8

Аед Демодок

Коли Одіссей був у царя Алкіноя, на площі вони зустріли богиню Афіну. Вона перевтілилась в царського вісника, що кожному наказував збиратися на майдані для проведення спортивних змагань та щоб побачити прекрасного, богоподібного Одіссея. Чужинець мріяв про те, щоб йому допомогли дістатися вітчизни якомога швидше. Цар Алкіной запросив мореплавця, щоб пригостити. За наказом царя 52 моряка повинні були на новому кораблі доправити Одіссея додому.

На іграх Одіссей повинен був своєю силою здобути прихильність феакійців.

Тим часом Алкіной покликав аеда Демодока. Муза того при народженні наділила злом та добром: очі закрила йому та подарувала солодкий голос. Він заспівав пісню про хороброго Ахілла та мудрого царя Одіссея.

Мореплавець увесь час ховав обличчя під мантиєю, щоб не бачили люди, як він плаче, який він засмучений. Але кмітливий цар Алкіной одразу ж це помітив.

Після обіду та співів почалися змагання. Феакійці були спритними в боротьбі, киданні диска, швидко бігали, але Одіссей не брав участі в цьому. Тоді Евріал, син Алкіноя, запросив його до боротьби. Мореплавець відмовився, й Евріал посміявся з нього, сказав, що, мабуть, чужинець займався торгівлею, намагався заробити якомога більше грошей, а не був справжнім моряком.

Одіссей образився і жбурнув дуже далеко здоровенний камінь, що був набагато важчим за диск. І богиня Афіна, яка прибрала вигляд старого судді, визнала, що він переміг у змаганні. Все ще обурений, Одіссей викликав юнаків на боротьбу, лише з привітним господарем він не захотів сваритися. Мореплавець сказав, що кине спис далі, ніж вони стрілу.

Натомість Алкіной запропонував послухати, як співає Демодок, і подивитись на танці феакійців.

Демодок згадав веселу пісню про Гефеста, Кіприду та Арея. Одіссею танці сподобались, і він подякував за все Алкіною. Евріал попросив вибачення в гостя та подарував свого меча, цариця — тонкий хітон, а Алкіной — дорогоцінний золотий глек, щоб мореплавець весь час згадував про феакійців удома. Дружина Алкіной порадила Одіссею зав'язати подарунки так, щоб у дорозі нічого не вкрали. Так він і зробив.

Коли мореплавець омив своє тіло і вдягнув хітон, Навсікая, донька царя, була вражена його вродою.

Сіли обідати, Одіссей, розчулений піснями Демодока, запропонував пригостити аеда смачною вепрятиною. А потім співець виконав баладу про те, як Одіссей збудував троянського коня та хитрістю здолав ворога. Мореплавець знову пролив сльози. Цар Алкіной наказав Демодоку замовкнути, бо не всі гості веселі від його пісень, а Одіссея запитав, як його величають на батьківщині, щоб скоріше доправити чужинця додому.

Пісня 9

Одіссей і кіклоп Поліфем

Одіссей із супутниками припливли в край кіклопів. Ті "ні ораниці не орють, ні рослини не садять, в них і без оранки-бо і несіяне все виростає". У них нема ні законів, ні зборів народних. Кіклопи не знали людської праці й дбали тільки про своїх кіз. Жили вони в печерах, кораблів не мали, хоча пристань неподалік острова була зручна. Одіссей з друзями вийшов на берег цього острова, і вони, знесилені, поснули.

Прокинувшись вранці, вони побачили безліч кіз і поласували ними.

Наступного дня, "щойно з досвітньої мли заясніла Еос розоперста", Одіссей запропонував дістатися кіклопів та з'ясувати, "чи доброзичливі серцем, гостинні і богобоязкі" вони.

Мореплавці побачили двір і печеру, в якій жив самотній велетень. У нього було лише одне око. Одіссей, обравши дванадцять супутників, узявши з собою міцного червоного вина, увійшов у печеру. Стали все оглядати: скрізь були кошики сиру, в стійлах — кози, "в цебрах стояло сироватки повно". Супутники Одіссея запропонували вкрати харчі і швидко втекти на корабель, але він не послухав, бо йому хотілося побачити кіклопа ("чи не дасть мені сам він гостинця?").

Вони розклали вогонь, принесли жертву. Попоївши, чекали на кіклопа, поки він прийде зі стадом. Коли він повернувся до печери, мореплавці перелякались, бо він був дуже страшний та могутній. Він підняв величезний камінь і завалив ним вхід до печери.

Нарешті кіклоп побачив чужинців. Вони пояснили, що повертаються додому. Але

Поліфем (так звали кіклопа) став випитувати, де Одиссеїв корабель. Мореплавець, удавшись до хитрощів, відповів, що судно "розстрошив Посейдон". І тоді Поліфем мореплавців "двох, як щенят, ухопив і з силою ними об землю ударив, аж мозок їх бризнув і скрізь по землі розіллявся". Кіклоп таким чином спорядив собі вечерю і розлігся спочивати у печері.

Спочатку Одиссей хотів його вбити, але згадав, що вхід до печери завалений великим каменем.

Вранці кіклоп, впоравшись зі своїми справами, знову з'їв двох мореплавців. "Легко відсунув камінь важкий од дверей і на місце знову поставив..."

Поки кіклоп пас отару, Одиссей придумав, як врятуватись. Він загострив добрячий кийок, що вони хотіли встромити Поліфему в око, коли той засне.

Ось повернувся кіклоп, і Одиссей йому запропонував випити міцного червоного вина. Випивши, Поліфем попросив іще і спитав, як звуть мореплавця. Одиссей сказав, що його звуть Ніхто. І кіклоп "шляхетно" пообіцяв його з'їсти останнім.

Велетень заснув. Одиссей розігрів у вогнищі кий, і вони встромили той йому в око. "Страшно кіклоп закричав, аж луна розляглася в печері, з ляку ми кинулись врозтіч усі..."

На той крик збіглись кіклопи та спитали, хто йому завдав шкоди. Той відповів: "Ніхто". Розлютившись, вони пішли геть.

"Камінь руками намацав кіклоп і відсунув від входу, сів посередині в дверях, широко руки розставив, щоб упіймати того, хто з отарою хтів би умкнути".

Але Одиссей не був дурнем. Він зв'язав густорунних, добре вгодованих баранів по троє, і з середини кожний ніс під собою когось із мореплавців. А сам він...

Був в отарі баран, над усіх найкращий, і Одиссей, міцно вхопившись за його карк, заховався під кудлатим черевом.

І коли Поліфем, "мучений болем, усім баранам, що йшли повз нього, спини обмацував", він не помітив мореплавців.

Кіклоп звернувся до улюбленого барана, що йшов останнім, обтяжений Одиссеєм: "Шкодуєш, мабуть, ти ока господаря,— злий чоловік його випік з товаришами лихими, вином мій стуманивши розум". І Одиссея Поліфем теж не помітив.

Перший із-під барана виліз і поодв'язував інших Одиссей, і вони загнали отару до себе на корабель. Чимдуж посідали на весла, "по сивих ударили хвилях".

Одпливши від берега на достатню відстань, щоб чути було голос, Одиссей почав глузувати з Поліфема, і той жбурнув у море верх від гори, що його відламав. "Ледве в стерно кермове кам'яна не ударила брила", Аж.гнулись вони, так веслували. Віддалившись від берега, Одиссей все ж таки знову крикнув кіклопу, що його звуть Одиссеєм, щоб той знав, хто його осліпив. Кіклоп відповів, що йому провістив віщун, що саме має з ним статися, але він очікував зустріти здоровенного чолові'ягу, а не нікчемного, безсилового, малого чоловічка. "Тож зачекай, Одиссею, щоб я тобі дав подарунки та ублагав земледержця щасливо додому вернути, син-бо йому я, і він гордий моїм називатися батьком. Сам лиш один, як захоче, він може мене ізцілити".

Лише посміявся з нього Одисей.

Тоді кіклоп почав благати батька Посейдона, щоб він зробив так, що Одисей не дістався вітчизни. "А як судилось у власну йому повернутись оселю, добре збудовану, й близьких і землю побачити рідну, товаришів розгубити, хай з лихом повернеться врешті,— лиш на чужім кораблі,— і дома лиш горе застане".

І він ще раз кинув їм услід кам'яну брилу.

Далі вони прибули на острів, що на ньому журно сиділи й дожидали Одисея його супутники. Вони принесли жертву Зевсу, але той не прийняв її, бо замислив заанапастити кораблі Одисея.

Вранці вони попливли "з засмученим серцем, бо хоч самі врятувались, та любих утратили друзів".

Одисей у Кіркеї

Згодом Одисей опинився в просторій гавані. Там не було ні вітру, ні хвиль. Але все ж таки Одисей свій корабель поставив зовні, прив'язавши його до скелі. Вони прибули на острів до Кіркеї, дивної богині з пишними косами. Її батьками були Гелій та Порса, Океанова донька.

Одисей міркував: піти туди, де побачив димок багровий та будинок Кіркеї, чи повернутися на корабель. Визнав за краще повернутися на морське узбережжя та дати людям обідати. А вже після цього послати їх у розвідку. Раптом він побачив оленя. Це й була страва на обід. Одисей убив його і сам поніс на корабель.

Коли вони пообідали, він розповів своїм товаришам, що бачив на острові. Ті, згадавши лестригонів і кіклопа, пролили сльози, але знали, що їм це не допоможе: треба кидати жереб, хто піде у розвідку. Одисей розділив людей на два загони: в першому ватажком був він сам, а у другому — боговидний Еврілох. Жереб випав Еврілоху, "відважному серцем". З ним пішло 22 мореплавця. Загін Одисея залишився на узбережжі.

Будинок було відшукано швидко. Леви з вовками лежали навколо нього, "злим заворожені зіллям", що дала їм Кіркея. Вони не напали на людей, але обступили їх навкруг, виляючи хвостами. Лащились, як до своїх хазяїв.

Тоді вони почули спів Кіркеї. Вона робила за верстаком "тонкорунне тканиня, яке від богинь лиш виходить безсмертних". Мореплавець Політ став до супутників промовляти: "Чуєте, друзі, як в домі отут, за верстатом великим ходячи, жінка якась чи богиня співає чудово — так, аж лунає навколо? Тож голос їй швидко подаймо!" І вони необачно ввійшли до Кіркеї в будинок. Лише Еврілох, відчувши лукавство, залишився. Кіркея ж пригостила гостей обідом, додавши зілля, щоб вони зовсім вітчизну забули. А тоді загнала їх у свинарню і там зачинила. Там їх голови й постаті вкрились щетиною, і вони почали рохкати по-свинарчому, але розум залишився. Кіркея сипнула в закут жолудів, каштанів, і мореплавці, у багнюці валяючись, повинні були їсти зі свиньми.

Еврілох побіг на корабель подати сумну звістку. Одисей швидко зібрався і звелів Еврілоху провести його до будинку Кіркеї, але той не хотів сам іти й не пускав свого ватажка. Одисей пішов сам. По дорозі він зустрів Гермеса, який дав йому чарівне

зілля, що захистить його. Коли ж Кіркея замахнеться на мореплавця жезлом, треба одразу ж кидатися з мечем на неї, немов хочеш убити. "З ляку вона тебе зразу ж на ложе до себе запросить, ти ж і не думай лежа богині зрікатись, звільнила б тільки супутників вам і тебе щоб гостинно приймала. Лиш зажадай, щоб велику дала тобі клятву блаженних, що відтепер вона іншого лиха тобі не замислить, сил не позбавить тебе, як роздягнений будеш лежати".

Так і сталось, як казав Гермес. Зілля Кіркеї не подіяло на Одиссея, і вони домовилися, що богиня не завдасть мореплавцю шкоди. Вона, посадивши його в купіль, "омила з тіла утому тяжку", одягла його в хітон, пригостила обідом, але Одиссей був дуже зажурений. Коли Кіркея спитала, чому він такий засмучений, той сказав, що хотів би побачити своїх друзів на волі. Кіркея зробила супутників Одиссея знов людьми, вони одразу впізнали ватажка, лемент їх розчулив навіть Кіркею.

Одиссей же повернувся на корабель, і було всім радісно, їх Кіркея повинна була пригостити обідом, тільки Еврілох усіх намагався затримати, говорив, що нерозсудливість Одиссея всіх занапастить. Навіть хотів відрубати йому голову, але ватажок налякав його погрозами, і він теж пішов разом з усіма.

Кіркея лагідно їх зустріла, й вони перебували у неї тиждень, місяць, рік...

І тоді супутники нагадали Одиссею, що вже треба згадати про вітчизну, він просив Кіркею дотриматися того, що обіцяла, і вона відпустила їх додому.